

6. Покарання за несплату кредиту. Які наслідки та що вам загрожує?. Веб-сайт. URL: <https://mycredit.ua/ua/blog/nakazanie-za-neuplatu-kredita-kakovy-posledstviya-i-chto-vam-grozit/> (дата звернення: 13.11.2019).

Бучко Марина Олегівна,
курсант другого курсу
факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ УДАВАНОГО ПРАВОЧИНУ ТА ЙОГО ВІДМІННІСТЬ ВІД ФІКТИВНОГО ПРАВОЧИНУ

Серед недійсних правочинів окремо виділяють такі правочини як фіктивні та удавані. Їх дефініції містяться у статтях 234 і 235 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України): фіктивний – це правочин, вчинений для вигляду, без наміру створити відповідні йому правові наслідки; удаваний правочин – це такий, що вчинений з метою прикрити інший правочин. За наявності схожих рис між цими недійсними правочинами, вони мають і відмінності, які слід враховувати при вирішенні справ судом.

Цю тему розглядали ще такі науковці як А. Єщенко, І. Р. Калауром, В. О. Кучер, О. Отрадновою, М. М. Сібільовим, І. В. Спасибо-Фатєєвою, М. А. Спаською, С. В. Томчишиним та інші.

Першим завданням буде саме вирішити, до якої ж саме групи недійсних правочинів відносяться фіктивні й удавані правочини. Існують різні погляди з цього приводу: і що вони являють собою правочини з пороками волі, і з пороками змісту (протизаконні правочини), очевидно тому, що вони суперечать закону або правочинам з пороками змісту, і як окрему групу недійсних правочинів внаслідок того, що вони хоч і виявляють відому схожість з правочинами, що мають пороки волі, проте зазвичай такі правочини здійснюються з якою-небудь протиправною метою [1].

На відміну від правочинів, вчинених під впливом помилки, обману, насильства, погрози, які, безперечно, недійсні через порок волі, оскільки ззовні виявляється тиск на волю сторін, унаслідок чого при волевиявленні вона спотворюється, при вчиненні фіктивних і удаваних правочинів на волю сторін ніхто не впливає. Навпаки, дійсна воля ховається самими сторонами і не виявляється при волевиявленні. В усіх цих випадках має місце «незбіг зробленого волевиявлення з дійсною волею сторін» [2].

Звідси ми маємо можливість спостерігати першу відмінність, адже фіктивні та удавані правочини відрізняються від інших недійсних правочинів, вчинених з пороками волі. Законодавець виділяє їх в окремий різновид недійсних правочинів – правочини з пороками мети.

Проте воля може породжувати цивільні права та обов'язки, тільки якщо вона не спрямована на порушення закону, що при вчиненні фіктивних і удаваних правочинів що являє собою не рідкість. У цьому випадку виявлення дійсної волі сторін необхідне для того, щоб прісікти правопорушення.

Відмінності між фіктивними й удаваними правочинами можна також виявити при їх аналізі й полягають в істинності волі сторін. Так, фіктивний правочин по суті є ніщо інше, як інсценування правочину [3].

У правозастосовчій практиці вироблено певні правила виявлення найближчої мети фіктивного правочину. Так, якщо мета, що переслідується системою дій, може бути досягнута

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

економнішим шляхом, тобто за допомогою меншої кількості правочинів, зайві ланки слід розглядати як направлені на інші цілі, і перш за все, ухилення від сплати податків або звернення стягнення на користь кредиторів. Ще одним свідомим фіктивності правочину є те, що якщо мета досяжна із залученням меншого майна, то законне припущення про те, що зайве майно відводиться з-під якої-небудь форми відповідальності [4].

Відмінною буде ситуація у разі такого правочину як удаваного. Зовнішні ознаки удаваного правочину зовсім інші. На відміну від фіктивного, удаваний правочин, тобто правочин, який вчинений з метою прикрити інший правочин, переслідує мету виникнення правових наслідків, але не тих, які афішуються фактом його вчинення. Фактично сторони самі прагнуть до вчинення іншого правочину. Дефектність прикриваючого правочину очевидна.

Тобто удаваний правочин вчинюється для прикриття іншого правочину, внаслідок чого в наявності два правочини – що прикривається, тобто прихований, і удаваний – такий, що прикриває перший правочин.

В Узагальненні судової практики ВСУ більш розгорнуто мотивує цю позицію, вказуючи на те, що спільною ознакою фіктивного та удаваного правочинів є те, що розбіжність між волею та її зовнішнім виявом стає наслідком навмисних дій його учасників, які мають за мету одержання певної користі всіма або принаймні одним із них. Різниця полягає в тому, що за удаваним правочином настають інші права та обов'язки, ніж ті, що передбачені ним. За удаваним правочином обидві сторони свідомо, з певною метою, документально оформлюють правочин, але насправді між ними встановлюються інші правовідносини.

Тобто, на основі викладеного зробимо такі висновки: як уже було зазначено, що згідно статті 235 ЦК України удаваним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили. Удаваний правочин так само як і фіктивний вчиняється також для виду, але, на відміну від фіктивного, він приховує інший правочин, який його учасники насправді вчинили. Удавані правочини можуть бути вчинені як без будь-яких протиправних намірів, так і з метою приховування незаконного правочину. Удаваний правочин не має іншої мети, ніж приховування іншого будь-якого правочину. Якщо в результаті вчинення правочину настають і інші правові наслідки, правочин не може бути визнаний удаваним. Закон прямо не передбачає недійсність удаваного правочину, а лише пропонує застосувати до відносин сторін норми, що регулюють той правочин, який сторони насправді мали на увазі. Якщо правочин, який сторони насправді вчинили, суперечить законодавству, суд ухвалює рішення про встановлення його нікчемності або про визнання його недійсним із застосуванням відповідних наслідків недійсності.

Отже, фіктивні та удавані правочини вчиняються лише для вигляду і не мають на меті досягнення результату передбаченого в укладеному договорі. Відмінність між ними полягає лише в тому, що при встановленні факту порушення законодавства наслідком для удаваних правочинів наступає виконання того правочину який намагались приховати, а для фіктивних визнання їх недійсності.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 31.10.2018). База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 12.11.2019).
2. Эрделевский А. Недействительность сделок: условия, виды, последствия. URL: http://www.juristlib.ru/book_1313.html (дата звернення 14.11.2019).
3. Матвеев И. В. Правовая природа недействительных сделок / И. В. Матвеев. М. : Юрлитинформ, 2002. 176 с. (дата звернення 12.11.2019).
4. Скловский К. Залог, арест имущества, иск как способы обеспечения прав кредитора . URL: http://www.juristlib.ru/book_537.htm (дата звернення 14.11.2019).